Regio Zwolle laat Nederland klimaatbestendig groeien

Een plan van doorpakken om als NOVI-gebied te bouwen aan de delta van de toekomst

SAMENVATTING

Regio Zwolle in 2075 – een toekomst-droom

Het is 2075. In vogelvlucht over Regio Zwolle is goed zichtbaar hoe de delta van de toekomst erin is geslaagd het stedelijk gebied, het water en het platteland met elkaar te verweven. Vechten tegen het water heeft plaatsgemaakt voor leven met water. Hier kun je klimaatbestendig en comfortabel wonen en werken in zowel extreem natte als extreem droge en hete weersomstandigheden. De economie is vitaal en verschillende mensen voelen zich thuis in deze regio. Een fijnmazig openbaar vervoernetwerk brengt inwoners binnen een uur overal in de regio. Fietssnelwegen verbinden de woon- en werkgebieden. De kwaliteit van leven is hoog in Regio Zwolle. Ook in 2075 verbindt die belangrijke waarde de inwoners van de regio en maakt het hen trots.

De landschapstypen in Regio Zwolle (bron MUST/ Provincie Overijssel)

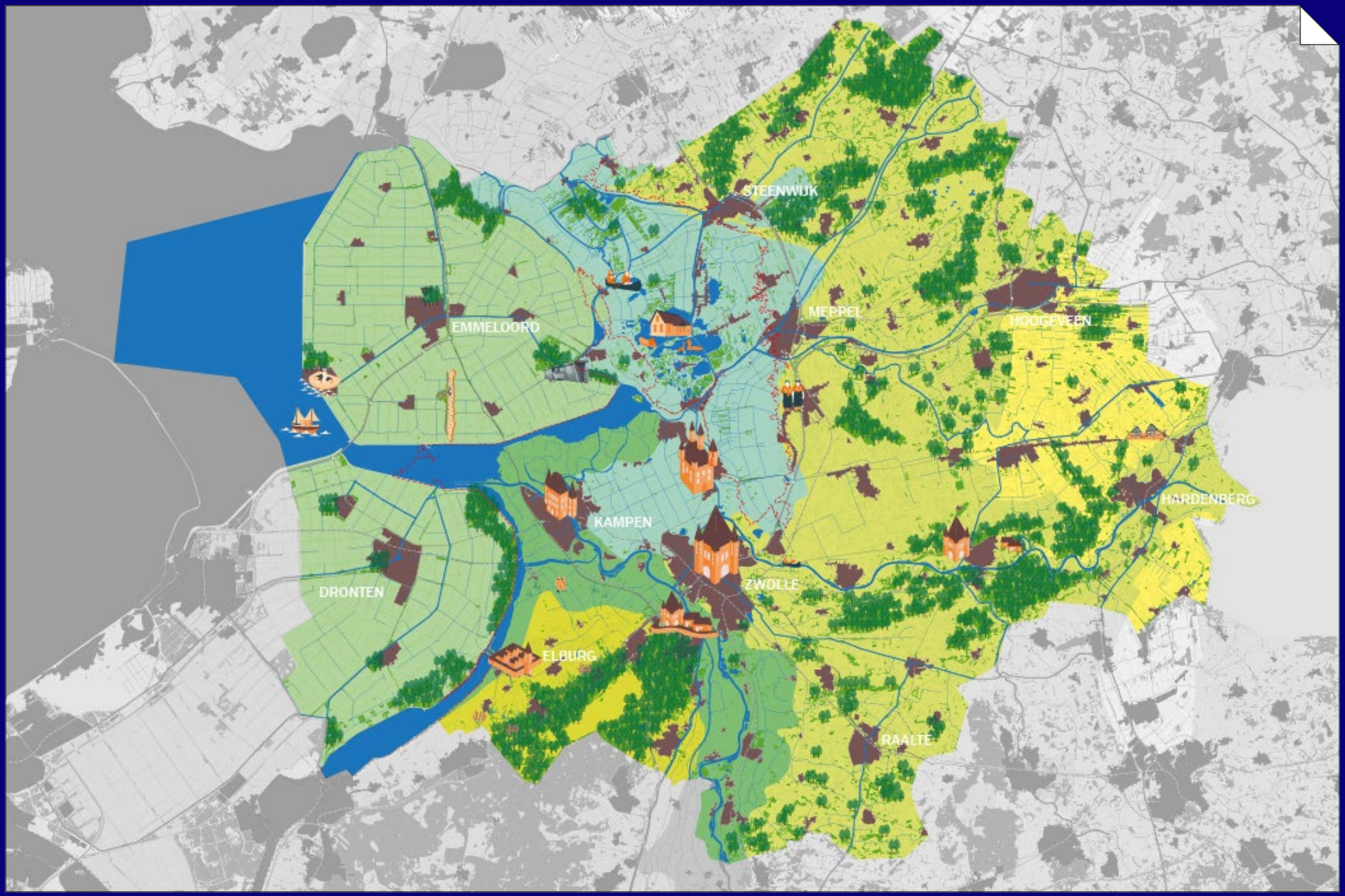

© Tineke Dijkstra Fotografie

De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) bevat de langetermijnvisie voor de ontwikkeling van de leefomgeving van Nederland. Leefomgeving staat in dit geval voor alles wat je ziet, voelt en ruikt. Gebouwen, wegen, natuur, water, bossen enzovoort. Met de NOVI neemt ons land verantwoordelijkheid over generaties heen. Want de manier waarop we nu omgaan met veranderingen die op ons afkomen, heeft impact op volgende generaties. Om hier werk van te maken, zijn acht voorlopige NOVI-gebieden benoemd. In deze gebieden wordt een extra impuls gegeven aan de aanpak van grote vraagstukken voor de leefomgeving die belangrijk zijn voor Nederland als geheel. Regio Zwolle is een van deze gebieden. Want het Rijk ziet dat Regio Zwolle Nederland wat te bieden heeft als het gaat om klimaatbestendige oplossingen.

En dat biedt kansen. Het Rijk heeft Regio Zwolle gevraagd om hiervoor een plan te maken. Het doel van dit plan is om Regio Zwolle te ontwikkelen tot de delta van de toekomst: een klimaatbestendige, blijvend aantrekkelijke woon- en leefomgeving en een economisch vitale topregio in Nederland.

Wat willen we bereiken?

Regio Zwolle is een regio waar bedrijvigheid, werkgelegenheid en bevolking bovengemiddeld groeien en die zich ontwikkelt tot een van de motoren van de Nederlandse economie. De regio staat daarbij voor uitdagingen op het gebied van wonen, economie, landbouw, mobiliteit, energie, werken, recreëren en klimaatadaptatie.

Regio Zwolle gelooft in een klimaatbestendige ontwikkeling van de regio. Waarin het nu en in de toekomst prettig leven en werken is en klimaatadaptief handelen de normaalste zaak van de wereld is. Met voorlopers zoals het netwerk IJssel-Vechtdelta is de regio al jaren bezig om op gebiedsniveau de veerkracht te vergroten en stapsgewijs te werken aan een waterrobuust en klimaatbestendig landschap. De ambitie is om Regio Zwolle, als NOVI-gebied en voorbeeldregio, te ontwikkelen tot de delta van de toekomst. In de delta van de toekomst geeft Regio Zwolle het nieuwe klimaatadaptieve landschap van Nederland vorm. Een delta waarin stedelijk gebied, het water en het platteland met elkaar verweven zijn. En waar mensen klimaatbestendig en comfortabel kunnen wonen en werken, kunnen leven. Klimaatverandering nemen we mee in alle acties, als fundament onder alle ontwikkelingen.

Welke vraagstukken pakken we op?

De komende jaren leidt klimaatverandering tot een grotere druk op het watersysteem. Dit kan problemen opleveren na 2050. We lopen tegen de grenzen van het huidige watersysteem aan. De toekomstdroom van 2075 kan ook een nachtmerrie met natte voeten worden, met gevolgen voor het woon- en leefklimaat. Er moeten dus keuzes gemaakt worden in het watersysteem om de leefbaarheid van de regio te behouden. Door nu stappen te nemen als regio, en als NOVI-gebied samen te werken met het Rijk, kunnen we de toekomstdroom beïnvloeden.

Om dat te kunnen doen, staat binnen het NOVI-gebied Regio Zwolle in hoofdzaak de klimaatopgave centraal, in relatie tot het beheer van het watersysteem dat tegen zijn grenzen aanloopt – en de weerbaarheid om met deze impact om te gaan te vergroten. Het watersysteem wordt in deze opgave als ordenend principe in de ruimtelijke inrichting van het gebied beschouwd.

In de regio verbinden we de klimaatopgave met groei en transitie. De groei- en transitieopgave vraagt om een noodzakelijke schaalsprong, die zowel kwantitatief als kwalitatief van aard is – de groei in aantal inwoners en

De Veerallee in Zwolle is overstroomd tijdens de Zuiderzeevloed (13 januari 1916)

werkgelegenheid enerzijds en het klimaatbestendig vormgeven van wonen, economie, energie, landbouw en mobiliteit anderzijds. Daarbij zien we de extra opgave voor onszelf om oog te houden voor de balans tussen stad en platteland en voor het evenwicht tussen economische groei (welvaart) en welzijn (brede welvaart), zodat de groei- en transitieopgave de leefbaarheid in de regio niet in de weg staat.

Wat kenmerkt Regio Zwolle?

Regio Zwolle is Nederland. Alles wat Nederland kenmerkt, is te vinden in Regio Zwolle. Neem de gemêleerde bevolking van 780.000 inwoners: inwoners die over een hoog gehalte 'eigen kracht' beschikken, maar die ook de uitdagingen van inclusie en ontwikkeling ervaren (60% van de beroepsbevolking is opgeleid tot mbo-niveau 3). Regio Zwolle groeit gestaag en ontwikkelt zich uptempo, het inwoneraantal groeit naar verwachting naar zo'n 1.000.000 in 2050. De stad versterkt zich als kern van de regio, maar het feit dat stad en platteland steeds sterker op elkaar aangewezen raken, benadrukt het belang van verbinding en balans. De regio heeft hoogwaardige voorzieningen, beschikt over een schitterende leefomgeving, toegankelijke zorg en onderwijs van uitstekende kwaliteit. De regio heeft een solide kennisinfrastructuur, met innovatieve bedrijven in alle sectoren, vijf hbo- en acht mbo-instellingen en hoogwaardige netwerken.

Ook als delta lijkt de regio verrassend veel op Nederland. De regio kent een mix van rivierenlandschap, hoge droge zandgronden, veenweidegebieden en polder; alle Nederlandse landschappen zijn hier vertegenwoordigd. De gebieden met watertekorten en de gebieden waar het water via de IJssel en Vecht-delta in ruime mate naar het IJsselmeer stroomt, vormen één systeem. In Regio Zwolle is, net als in de laaglanddelta van Nederland, sprake van eindigheid van het systeem van waterbeheersing. Deze urgentie leidt tot nieuwe manieren van denken en handelen. In Regio Zwolle wordt daarom gebouwd aan het nieuwe klimaatadaptieve landschap van Nederland: de delta van de toekomst.

Klimaat is water

Zeg je klimaat, dan zeg je water in Regio Zwolle. Leven met water zit van oudsher in de genen van de bewoners van de regio. Jaren geleden was het een zaak van overleven en samen hebben zij gestreden om droge voeten te houden en het land in de delta en op de hoge zandgronden bewerkbaar te maken. Vanaf de eerste bewoning hebben de bewoners het landschap in hun voordeel gebruikt en bewerkt, waarbij het water(beheer) vaak bepalend was voor keuzes en landgebruik. Denk aan het ontstaan van de steden op de dekzandruggen en aan de rivieren; aan hoe het water handel en welvaart mogelijk maakte met het internationale samenwerkingsverband van handelaren en steden van de Hanze; of aan de terpboerderijen in Mastenbroekerpolder, waar in de winter het water uit de IJssel haar weg door de delta zocht en vruchtbare rivierklei achter liet; de basis voor het hoogwaardig riet en uiteindelijk de tapijtindustrie.

Waterknoppen

Het is duidelijk dat water een bepalende factor is in het wonen en leven in Regio Zwolle: de inrichting van het waterbeheer heeft directe invloed op wonen, werken en leven in de regio. Je zou kunnen stellen dat er drie 'waterknoppen' zijn, waaraan gedraaid kan worden, bij het vormgeven van het waterbeheer:

1. **Peil IJsselmeer:** Een groot deel van het bestaande (grond)waterbeheer van Regio Zwolle wordt direct bepaald door het IJsselmeerpeil. Het niveau van de stadsgracht in Zwolle volgt bijvoorbeeld vrijwel 1 op 1 het IJsselmeerpeil. Na 2050 kan het IJsselmeerpeil veranderen om te voorzien in de behoefte aan voldoende zoetwater in droge perioden, om verzilting tegen te gaan en om water voor landbouw, natuur en drinkwater te garanderen. Daarnaast is een peilopzet een mogelijkheid om mee te groeien met de stijging van de zeespiegel.
2. **Rivierafvoerverdeling:** Na 2050 kan mogelijk ook de verdeling van water via onze rivieren in extreme droge en natte situaties veranderen, inclusief de IJssel. Houden we in Nederland vast aan de bestaande verdeling van Rijnwater bij Pannerden of sturen we in droge tijden al het water richting westen om verzilting tegen te houden? Kan het water in extreem natte perioden, bij een sterk stijgende zeespiegel en het regelmatig en langer sluiten van stormvloedkeringen, nog doorstromen richting West-Nederland? Dergelijke keuzes bepalen de hoeveelheid water die door de IJssel zal gaan in extreme droge en natte perioden.
3. **Waterhuishouding achterland Regio Zwolle:** Het waterbeheer in het stroomgebied van Vecht, Sallandse Weteringen en Meppelerdiep verandert naar verwachting de komende decennia sterk veranderen. Van zo snel mogelijk afvoeren zal de focus verschuiven naar vasthouden en bergen. Om wateroverlast en overstromingen stroomafwaarts te voorkomen, maar ook om juist in droge perioden voldoende beschikbaarheid te garanderen. Zeker op de hoge zandgronden. Voor de IJssel geldt dit op Europees niveau.

Daar waar het waterbeheer invloed heeft op wonen, werken en leven in de regio, hebben de ontwikkeling en potentiele groei van de regio invloed op het waterbeheer. Afhankelijk van de wijze waarop de regio als groeiregio vorm krijgt de komende jaren, wordt de wateropgave voor de toekomst vergroot of kan de groei van de regio juist ruimte bieden voor het oplossen van de wateropgave. Dit onderstreept het belang van het verbinden van de klimaatopgave aan de groei- en transitieopgave en de opgave om balans en evenwicht te behouden.

Aanpak: Hier gaan we voor

In de regio komen verschillende lopende programma's en trajecten samen, die allemaal een element in zich dragen om te komen tot de delta van de toekomst: een klimaatbestendige, blijvend aantrekkelijke woon- en leefomgeving en een economisch vitale topregio in Nederland. Naast deze regionale ontwikkelingen, wordt er ook vanuit het Rijk gewerkt aan verschillende andere programma's en gebiedsontwikkelingen.

Het verkrijgen van de NOVI-status is hierin een kans. Binnen het NOVI-gebied wordt voortgebouwd op de bestaande afspraken en samenwerkingen en wordt op basis van langjarig commitment toegewerkt naar de daadwerkelijke gezamenlijke uitvoering van de verschillende opgaven, programma's en trajecten. Een van de eerste acties van het NOVI-gebied Regio Zwolle is dan ook het vormen van een inventarisatie van lopende programma's en gebiedsontwikkelingen op het gebied van wonen, mobiliteit, energie, klimaat, landbouw en economie. De NOVI-status geeft de regio een boost om verbindingen te leggen tussen de al lopende trajecten.

In de aanpak van het NOVI-gebied worden drie denkrichtingen gecombineerd: een gebiedsaanpak, kennis en governance.

- **Gebiedsaanpak:** De dynamiek van de delta vraagt om integraal denken en doen. Dit wordt opgepakt door op de tekentafel al de samenhang van klimaatadaptatie mee te nemen in de gebiedsaanpak. We zoeken daarbij ook naar aansluiting met bredere ontwikkelingen als de woonopgave van Nederland en de ontwikkeling van de spoorwegen door het land, waar Zwolle een belangrijk knooppunt in is. We verkennen op welke gebiedsprogramma's er wordt ingezet vanuit het NOVI-gebied, maar het is al wel duidelijk dat we gaan werken aan een programma voor de stad, een voor de verbinding stedelijk en landelijk gebied, en een landelijk gebiedsprogramma.
- **Kennis:** Goede ideeën zijn veel waard. Het uitgangspunt is dat er gedurende het traject geleerd wordt van experimenten, kennis gedeeld wordt en innovaties worden opgeschaald naar brede toepassingen. Door uitvoering te koppelen aan monitoring bouwen we onze kennis al doende op. Deze kennis, kunde en ervaring worden gedeeld met de rest van Nederland en daarbuiten, de regio dient daarmee als experimenteerregio.
- **Governance:** Waar nu al veel wordt afgestemd, gaan we binnen het NOVI-gebied echt samenwerken en samendoen. We beslissen daarbij zoveel mogelijk lokaal en doen alleen centraal wat moet. Op basis van vertrouwen en nabuurschap gaan we aan de slag met nieuwe manieren van denken en handelen. In de aanpak wordt nadrukkelijk ook de samenwerking gezocht worden met ondernemers en inwoners. De leefomgeving is immers van ons allemaal.

Gefaseerde aanpak

De NOVI-aanpak is gericht op de langere termijn. Regio Zwolle ziet daarbij een werkwijze voor zich, onderverdeeld in drie periodes:

- **Een vliegende start (2021-2023):** De klimaatbestendige groeiregio is al langer het uitgangspunt voor denken en handelen in Regio Zwolle. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in de projecten rondom het uitbouwen van het groenblauwe netwerk in bebouwd gebied, binnen de Regio Deal Regio Zwolle. Wanneer Regio Zwolle begin 2021 als NOVI-gebied op de kaart staat, betekent dit dat er voortgebouwd kan worden op de al in gang gezette beweging in de regio. Daarnaast heeft de regio al op veel fronten een goede samenwerking met het Rijk. In de eerste periode van 2021 tot aan 2023 gaat de regio dan ook voor een vliegende start; voortbordurend op nu. Het doel van deze eerste twee jaar is het opzetten van een (NOVI-specifieke) organisatiestructuur, het samenbrengen van lokale en regionale data en het behalen van de eerste successen in het opschalen van al bekende innovaties.
- **Doorbouwen (2023-2025):** In de periode 2023 tot 2025 ligt de focus op de uitvoering. Goede ideeën voeren we in de praktijk uit. Daarbij monitoren we de uitvoering om te leren en gebruiken we de praktijkervaring om ideeën en ontwerpen aan te passen. Het uitgangspunt is om te leren hoe de regio als proeftuin voor slimme ideeën kan werken. Deze periode staat in het teken van het ontwikkelen en opschalen van prototypes van de delta van de toekomst, door de systeemopslag en bovenregionale benadering van het watersysteem vorm te geven, rivieren, weteringen, stad en landelijk gebied als één landschap te zien en nieuwe landschappen vorm te geven met aandacht voor gebruik, beheer, kwaliteit en identiteit. Leren van samenhang in systemen leidt tot nieuwe innovaties, die in kleine projecten getest worden. Daarnaast wordt op regionaal niveau het Team Klimaat Actief opgericht, dat praktische hulp biedt bij initiatieven vanuit de samenleving, die bijdragen aan het klimaatbestendig maken van de eigen leefomgeving.
- **Samenhang versterken (2025-2029):** Aanvullend op de vierjarige periode als NOVI-gebied, kijkt de regio alvast vooruit naar een tweede periode van vier jaar, waarin de gestarte activiteiten en de samenwerking bestendigd worden en de opgedane kennis en ervaring breed gedeeld worden met anderen. In deze periode wordt ingezet op het versnellen en opschalen van projecten en worden er nieuwe programma's gestart. Klimaatbestendig is daarbij altijd het uitgangpunt en wordt gezien als 'het nieuwe normaal'.

Vervolgstappen

Met ons 'plan van doorpakken' om Regio Zwolle te ontwikkelen tot de delta van de toekomst, zetten we erop in de status van NOVI-gebied voor de regio te bestendigen. De komende periode staat in het teken van uitwerking van dit plan, waarbij we in meer detail ingaan op wat het betekent in het landschap als je water als leidend principe inzet. Hier gaan we samen met de verschillende partners en betrokken (deel)gebieden verder invulling aan geven. We gaan vol enthousiasme aan de slag en houden u op de hoogte van de mijlpalen op onze weg naar de klimaatbestendige groeiregio Zwolle.

Expeditie Wildernis brengt jeugd in contact met samenleven met water. (foto: Provincie Overijssel)

Randvoorwaarden

Een goede organisatiestructuur

De samenwerkingscultuur binnen Regio Zwolle is uniek. Er is een diepgewortelde traditie van samenwerking tussen overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven en onderwijsinstellingen (de 4O's). De samenwerking stimuleert (h)erkenning van gemeenschappelijke vraagstukken en een gezamenlijk aanpak om deze op te lossen. Zo ontstaat en groeit regionaal partnerschap. Samenwerking, vertrouwen, pragmatisme en de drie-eenheid van provincie, waterschappen en gemeenten kenmerken van oudsher het DNA van Regio Zwolle. Op deze samenwerkingscultuur wordt voortgebouwd binnen het NOVI-gebied. Er wordt in eerste instantie geen nieuwe overlegstructuur ingericht, maar gebruik gemaakt van de bestaande overleggen en aansturing binnen de verstedelijkingsstrategie en aan de Bestuurlijke Tafel Leefomgeving. Daarnaast wordt binnen het Kernteam NOVI-gebied hard gewerkt aan de uitvoering. Vanaf 2023 lopen de bestaande structuren af en wordt er een eigen samenwerkingsorganisatie voor de NOVI ingericht.

Financiën

Rijk en regio maken samen afspraken over de inzet van mensen en middelen om de samenwerking vorm te geven en een eigen begroting voor het NOVI-gebied op te kunnen stellen. Na de vaststelling van het plan 'Regio Zwolle laat Nederland klimaatbestendig groeien' wordt een gedetailleerde begroting voor 2021-2022 gemaakt, waaraan zowel het Rijk als de regio bijdragen.

NOVI-gebied Regio Zwolle

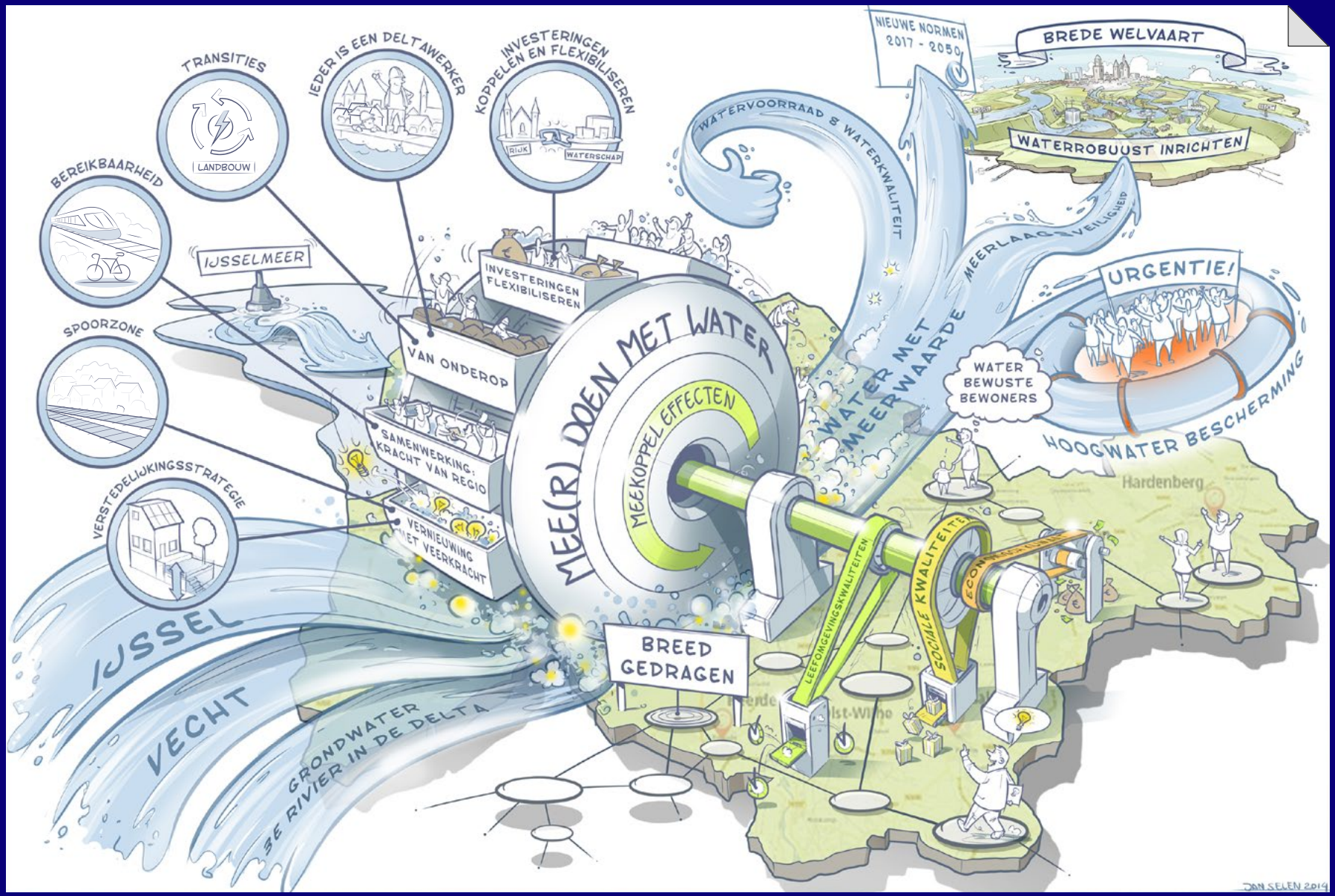

Mogelijk toekomstbeeld delta van de toekomst, Wageningen Universiteit 2120

Het Plan van Doorpakken NOVI-gebied Regio Zwolle is tot stand gekomen in samenwerking met de departementen BZK, IenW, LNV, Provincie Overijssel, Waterschap Drents Overijsselse Delta, Regio Zwolle en Gemeente Zwolle.

Voor meer informatie Regio Zwolle
regiozwolle@zwolle.nl
www.regiozwolle.info

Rijksoverheid

Zwolle

provincie Overijssel

REGIO ZWOLLE

Drents Overijsselse Delta
uw waterschap